

บทที่ 5 สรุปและข้อเสนอแนะ

การศึกษาการจัดดอกไม้ไทยสมัยรัตนโกสินทร์แบบประณีต และแบบสากลนี้เป็น การเสนอเนื้อหาในหัวข้อสำคัญ 2 เรื่อง กล่าวคือเรื่องแรกเป็นการศึกษาวิวัฒนาการในเรื่องเกี่ยวกับ ประวัติความเป็นมา และเรื่องที่สอง เป็นการรวบรวมข้อมูลเพื่อจัดแบ่ง และแยกประเภทของการจัด ดอกไม้ไทยแบบไทยประณีต และแบบไทยสากลให้เป็นหมวดหมู่ รวมทั้งยังได้จัดทำรูปภาพ ประกอบเพื่อความชัดเจนของรูปแบบ

จากการศึกษาในครั้งนี้ผู้ศึกษาได้รวบรวมข้อมูลต่างๆ จากตำราเอกสารแผ่นพับตลอด จนการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้เชี่ยวชาญ รวมทั้ง ได้รับความอนุเคราะห์ให้ภาพประกอบใน การนำเสนอเนื้อหาเพื่อให้ง่ายในกรณีศึกษา ข้อมูลทั้งหมดได้จัดแบ่งและแยกประเภทไว้ดังนี้

สรุปและอภิปรายผลการศึกษา

ประวัติความเป็นมาของการจัดดอกไม้ไทย

พบว่าหนังสือเกี่ยวกับการจัดดอกไม้ไทยส่วนใหญ่ได้กล่าวถึงนางนพมาศหรือท้าว ศรีจุฬาลักษณ์ ซึ่งเป็นบุตรของพระศรีมโหสถ ในรัชสมัยพระร่วงเจ้าแห่งกรุงสุโขทัย เป็นบุคคลแรก ที่ได้คิดค้นการจัดดอกไม้ไทยโดยอ้างอิงจากหนังสือคำรับท้าวศรีจุฬาลักษณ์ที่ได้มีการจัดดอกไม้ เป็นครั้งแรกในงานพระราชพิธีจองเปรียง วันเพ็ญเดือน 12 นับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาจึงมีการคิดค้น การประดิษฐ์เพื่อลอยในวันเพ็ญเดือน 12 หรือ ประเพณีลอยกระทง จนถึงปัจจุบัน

ในสมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1 สมเด็จพระอมรินทราบรมราชินีได้ทรงเล้าไว้ว่า เจ้าคุณตานี ธิดาของเจ้าพระยามหาเสนา (บุนนาค) เจ้าจอมในรัชกาลที่ 1 เป็นผู้ที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จัก ในการคิดค้นประดิษฐ์ดอกไม้เป็นรูปต่างๆ ต่อมาในรัชสมัยรัชกาลที่ 4 และรัชกาลที่ 5 ได้มีการคิด ต่อค้าขายกับต่างชาติจึงทำให้ประเทศไทยได้เกิดการปฏิรูปในด้านต่างๆ เช่น การปกครอง การศึกษา ตลอดจนการดำเนินชีวิต การแต่งกาย เครื่องใช้ข้าวของได้ถูกพัฒนาให้ทัดเทียมกับอารย ประเทศ การจัดดอกไม้ในรูปแบบสากลจึงได้มีการเริ่มต้นขึ้น โดย สมเด็จพระเจ้าฟ้าหญิงสุทธาทิพยรัตน์ พระธิดาในรัชกาลที่ 5 ได้คิดค้น คัดแปลงการปักดอกไม้ขวดแบบฝรั่ง โดยให้มีการจัดแบบเล่น ระดับต่ำ ระดับสูง คัดใบให้ห้อยลงมาข้างขวดและได้มีการพัฒนาขึ้นมาเรื่อยๆ จนเป็นการจัดแจกัน ในปัจจุบันส่วนการจัดดอกไม้ในรูปแบบไทยประณีตก็ยังคงมีการรักษาเอกลักษณ์รูปแบบเดิม และ คิดค้นรูปแบบใหม่ๆ โดยเจ้านายและข้าราชการสำนักฝ่ายใน ต่อมาได้มีการสืบทอดความชำนาญ มาจนถึงรุ่นลูก รุ่นหลาน ทั้งยังเผยแพร่เป็นที่รู้จักของประชาชนทั่วไปโดยจัดให้มีการเรียนการสอน หลักสูตรศึกษาทางศิลปหัตถกรรมในสมัยรัชกาลที่ 6 บังคับไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาประถม ศึกษ พุทธศักราช 2464

หลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พุทธศักราช 2475 จอมพล ป.พิบูลย์สงคราม ได้สนับสนุนให้มีการเรียนการสอนเกี่ยวกับวิชาช่างสตรี ได้มีการก่อตั้ง โรงเรียนการเรือนแห่งแรก ขึ้นที่วังกรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ วิชาการช่างสตรีได้พัฒนาขึ้นจนมีการก่อตั้งโรงเรียนการช่างสตรีเอกชนขึ้นเป็นครั้งแรกเมื่อปีพุทธศักราช 2478 โดยอาจารย์เอื้อน ภานุทัต ซึ่งเป็นช่างที่มีฝีมือในราชสำนักของรัชกาลที่ 6 ในปีพุทธศักราช 2500 ทางราชการจึงได้จัดให้ก่อตั้งโรงเรียนการช่างสตรีขึ้นทั่วภูมิภาค

ปัจจุบันได้มีการอนุรักษ์ฟื้นฟูการช่างสตรีไทยซึ่งรวมไปถึงวิชาช่างดอกไม้สด โดยพระมหากษัตริย์ของ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้มีพระราชดำริให้จัดตั้งวิทยาลัยในวังหญิงขึ้น โดยการศึกษาจากผู้ชำนาญการ ในวังซึ่งปฏิบัติราชการอยู่ในแผนพระราชฐานชั้นในส่วนการจัดดอกไม้รูปแบบสากลได้มีการพัฒนานำเอาหลักสูตรการเรียนการสอนตลอดจนรูปแบบต่างๆ มาเผยแพร่ให้เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางโดยทั่วไปได้บรรจุให้มีการเรียนการสอน วิชาการจัดดอกไม้รูปแบบสากลในหลักสูตรการศึกษาทั่วไปใน โรงเรียน และวิทยาลัย ตลอดจนมีผู้เผยแพร่วิชาการจัดดอกไม้รูปแบบสากลในสถาบันการศึกษาทั้งภาครัฐบาลและเอกชน มีการนำเอาวัสดุอุปกรณ์ตลอดจนดอกไม้สดจากต่างประเทศเพื่อเผยแพร่และพัฒนาการจัดดอกไม้รูปแบบสากล ทำให้ขยายวงกว้างในการจัดดอกไม้รูปแบบนี้ไปทั่วประเทศ

การจัดดอกไม้ไทยแบบไทยประณีต

การจัดดอกไม้ในลักษณะนี้มีมาแต่โบราณ เป็นศิลปะที่กำเนิดจากงานช่างฝีมือของสตรีชั้นสูงในพระบรมมหาราชวัง ซึ่งมีขั้นตอนสลับซับซ้อนละเอียดอ่อน เดิมเรียกว่าการประดิษฐ์ดอกไม้สด ซึ่งมีรูปแบบต่างๆ มากมายหลายประเภทขึ้นอยู่กับ การใช้งาน และวัสดุที่นำมาประดิษฐ์สามารถแยกงานประเภทนี้ออกเป็นหมวดหมู่ได้ 6 ประเภทได้แก่

1. งานมาลัย
2. งานใบตอง
3. งานแกะสลักผักและผลไม้
4. งานฉลุสลักหยวก
5. งานเครื่องแขวนไทย
6. งานพุ่ม-พานดอกไม้

งานแต่ละประเภทได้แบ่งแยกเป็นหมวดหมู่ตามรูปแบบดั้งเดิมและรูปแบบที่ประยุกต์ เพื่อให้เหมาะสมกับการใช้งาน ตลอดจนวัสดุอุปกรณ์ที่มีอยู่ในปัจจุบัน มีการอนุรักษ์ฟื้นฟูในรูปแบบดั้งเดิมจากผู้ชำนาญงาน โดยเฉพาะวิทยาลัยในวังหญิง และคณาจารย์หลายท่านที่ได้สอนเกี่ยวกับการประดิษฐ์ดอกไม้สดซึ่งจัดอยู่ในกระบวนวิชาคหกรรมศาสตร์

การจัดดอกไม้ไทยแบบไทยสากล

การจัดดอกไม้ไทยในลักษณะนี้เป็นการรับเอาอิทธิพลเกี่ยวกับศิลปะการจัดดอกไม้ของประเทศในแถบตะวันตกมาผสมผสานกับศิลปะการจัดดอกไม้ของประเทศในแถบตะวันออก โดยอาศัยหลักในการจัดตามทฤษฎีองค์ประกอบทางวิชาการออกแบบ ซึ่งเริ่มต้นเมื่อรัชกาลที่ 5 ในยุคแรกเรียกการจัดในลักษณะนี้ว่า “การปักขวด” โดยมีสมเด็จพระเจ้าฟ้าหญิงสุทธาทิพย์รัตนเป็นองค์แรกที่คิดค้นการจัดให้มีการไล่ระดับ ต่ำ-สูง ตัดใบให้มีการห้อยลงมาข้างขวดจนพัฒนามาจนถึงปัจจุบัน

ผู้ที่ศึกษาศิลปะในการจัดดอกไม้ลักษณะนี้จะต้องศึกษาและทำความเข้าใจเกี่ยวกับพื้นฐานความรู้ต่างๆ 3 ประการ คือ

1. แนวคิดในการจัดดอกไม้ General Idea of Floral Arrangement
2. ลักษณะของดอกไม้ Flower Shapes
3. ทฤษฎีพื้นฐานในการจัดดอกไม้ The basic Theory of Flower Arrangement

ในแต่ละทฤษฎีเมื่อทำการศึกษาแล้วจะทำให้ผู้ศึกษาเกิดแนวคิดและสร้างสรรค์ศิลปะในการจัดดอกไม้ได้ด้วยตนเอง โดยอาศัยหลักวิชาการออกแบบ ได้แก่ การใช้สี การใช้รูปทรง การใช้เส้น การจัดวางช่องไฟ ลักษณะของพื้นผิว ความกลมกลืน ความขัดแย้ง เป็นตัวช่วยในการสร้างสรรค์ผลงาน ในปัจจุบันตำราเอกสาร ตลอดจนแหล่งความรู้ และผู้เชี่ยวชาญ มีกระจายอยู่ทั่วประเทศ เพราะการจัดดอกไม้ลักษณะนี้เป็นที่นิยมเพิ่มขึ้น วัสดุอุปกรณ์ ตลอดจนเทคนิคขั้นต้นในการจัดสามารถเรียนรู้และเข้าใจได้ง่าย สามารถเลือกซื้อ ดอกไม้และอุปกรณ์ในการจัดได้ทั้งของที่ผลิตภายในประเทศและผลิตจากต่างประเทศอย่างมากมายหลากหลายรูปแบบ

จากรายละเอียดของการศึกษาการจัดดอกไม้ไทยสมัยรัตนโกสินทร์ทั้งรูปแบบไทยประณีตและไทยสากลนี้จะเห็นได้ว่าการจัดดอกไม้มีการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลสมัยและขึ้นอยู่กับปัจจัยสิ่งแวดล้อมต่างๆ ที่มีผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อมตามเวลานั้นๆ

ข้อเสนอแนะ

การรักษาเอกลักษณ์ความเป็นไทยทำให้ศิลปวัฒนธรรมรวมไปถึงการจัดดอกไม้แบบไทยประณีตที่แสดงออกถึงความละเอียดอ่อน งดงาม สมควรที่จะมีการอนุรักษ์ และฟื้นฟูให้ยังคงเป็นเอกลักษณ์ของชาติ การมีจิตใจที่ดีงาม มีลักษณะนิสัยที่อ่อนโยน นุ่มนวล เป็นผลพลอยได้อย่างหนึ่งจากการฝึกฝน เรียนรู้ การจัดดอกไม้แบบประณีต ความก้าวหน้าและการพัฒนาทางด้านสังคม ตลอดจนการศึกษาเพื่อให้เกิดเทียบกับอารยประเทศ ส่งผลให้การจัดดอกไม้ไทยต้องมีการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา ปัจจุบันการจัดดอกไม้แบบไทยสากลจึงมีบทบาทสำคัญต่อการดำรงชีวิตตามวิถีไทย ซึ่งมักจะรับเอาความแปลกใหม่มาพัฒนาให้อยู่เสมอ การแสดงออกถึงความสามารถเพื่อให้เป็นที่ยอมรับในนานาอารยประเทศ ดังนั้นการจัดดอกไม้ไทยจึงควรมีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงรูปแบบให้เข้ากับสถานการณ์ปัจจุบันควบคู่ไปกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูศิลปะการจัดดอกไม้แบบดั้งเดิมให้อยู่คู่กับความเป็นไทยตลอดไป

สำหรับผู้ประกอบอาชีพการจัดดอกไม้สดในปัจจุบันควรมีการศึกษาในด้านการจัดดอกไม้ทั้งสองแบบใหม่มีความเข้าใจอย่างลึกซึ้งและถ่องแท้เพื่อสามารถนำไปใช้พัฒนาและออกแบบการจัดให้ถูกต้องตามหลักการและระเบียบประเพณี โดยมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ ห่วงแทนในศิลปะ วัฒนธรรมแบบดั้งเดิมมิให้เสื่อมสูญไปตามกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลก

ผู้ที่ต้องการศึกษาในเรื่องของการจัดดอกไม้แบบต่างๆ ต่อไปควรจะศึกษาในเรื่องเกี่ยวกับวิธีการนำเอาการจัดดอกไม้แบบประณีตมาประยุกต์กับการจัดดอกไม้แบบไทยสากลให้เข้ากับยุคสมัยที่เปลี่ยนไป โดยมีความเหมาะสมสอดคล้องกับวัฒนธรรมประเพณีของประเทศไทย และเป็นการส่งเสริมศิลปะการจัดดอกไม้ของชาติมิให้เสื่อมสูญ สามารถใช้เป็นอาชีพสำหรับคนไทยต่อไปในอนาคต